

Sosyal güvenlik reformu tek başına ele alınamaz

Rıdvan Budak

Sosyal güvenlik sisteminin ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğu biliniyor. Ancak bugünkü tartışmalar, büyük ölçüde, sistemin bu sorunlarından arındırılması amacını taşımaktan çok, kamu harcamalarını artırılması, dolayısıyla da ekonomiye zarar vermesi çerçevesinde sürdürülüyor. Doğal olarak da, sorunun çözümü için getirilen öneriler, sigorta kapsamında bulunan insanların daha kaliteli ve daha çok hizmet almasını sağlamayı değil, daha çok ekonomik "sistemin" sorunlarını çözmeyi hedefliyor. Bu sistem içinde sorunların "sosyal" bir çözümü mümkün değildir. Olsa olsa bireysel çözümler sözkonusudur. Ancak böylesi bir çözümün de herkesi kapsayan bir çözüm olmayacağı açıktır.

TÜSİAD'ın Raporu'ndaki yaklaşım, genel olarak sosyal güvenlik sistemlerinin tarihsel dönemlerini tamamlama-

dıkları tezine dayandırılıyor. Yani 2. Dünya Savaşı'nın ardından başlayan sosyal devlet yaklaşımının, küreselleşme eğilimine bağlı olarak 1970'lerle birlikte değişmeye başladığı ve bu durumun sadece Türkiye'de değil, tüm dünyadaki sosyal güvenlik sistemlerini değişime zorladığı iddia ediliyor. Değişim, tarihsel bir zorunluluk olarak ortaya konulunca, değişimin biçimi de doğal olarak daha önce Latin Amerika ve Doğu Avrupa ülkelerinde olduğu gibi bu Rapor'da da, sistemin özelleştirilmesi şeklinde gündeme getiriliyor. Biz bu tezi ideolojik buluyoruz. Bu nedenle de toplumun genel çıkarlarına uygun bulmuyoruz. Bize göre, sosyal güvenlik sistemi, insani gelişmenin bir göstergesidir ve bundan vazgeçilemez. Daha önce de bir çok platformda belirttiğimiz gibi, sosyal güvenlik reformu tek başına ele alınamaz. Bu konu, kayıtdışı ekonomi, vergi reformu,

sendikalar hak ve özgürlükler, işgüvencesi ve işsizlik sigortasıyla birlikte ele alınmalıdır. Rapor'da da belirtildiği gibi, aktif/pasif sigortalı oranının 2'nin altına düşmüş olması, işgücünün sadece %44'ünün sosyal güvenlik sisteminin kapsamında olması ve %10'ların üzerinde gezinen Kamu Kesimi Borçlanma Gereği'nin (KKBG) üçte birine yakın bölümünün sosyal güvenlik açıklarının finansmanından oluşması, sosyal güvenlik sisteminin değil, ekonomik sistemin yapısından kaynaklanmaktadır.

DİE'nin Nisan 1996 Hanehalkı İşgücü Anketi'ne göre, ücretli ve yevmiyeli çalışanların sayısı 8,746,000'dir. SSK'lı işçi sayısı ise SSK'nın 1996 istatistiklerine göre 4,027,681'dir. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışanları ve sayıları en iyimser tahminle 1 milyonun üzerinde olan kaçak yabancı işçileri saymazsak dahi, bugün sigortasız ve kaçak olarak çalıştırılan işçi sayısı 4,718.319'u buluyor. Yine kayıt içinde olmakla beraber prim ödeme gün sayısı ve eksik bildirilen işçilerin oranı da SSK verilerine göre %51'dir. Bunun yanında işçilerin çoğunun prime esas kazancı asgari ücretten gösteriliyor. Bu ise kayıtlı işçilerin bile gerçekte yarı-kayıtlı olduklarını gösterir nitelikte. İşçilerin kaçak olarak çalıştırdıkları işyerlerinin büyük bir çoğunluğunun kendisinin de kaçak olduğunu düşünürsek, vergi kaçığından doğan devletin gelir kaybının da ne kadar büyük olduğunu anlayabiliriz.

Sendikalar hak ve özgürlüklerin kısıtlı olması, varolanların bile işverenlerin bir kısmı tarafından fiilen engellenmesi, bu konuda en büyük toplumsal denetim imkânı sağlayabilecek sendikaları işlevsizleştiriyor. Sadece DİSK'e bağlı sendikaların son 1,5-2 yıl içinde örgütlenme çalışması yaptığı işyerlerinde 30 binin üzerinde işçi işten çıkarıldı. İş güvencesinin ve işsizlik sigortasının olmadığı koşullarda, işçiler de sendikalaşmaktan çekiniyorlar. Çünkü bugün işsizliğin ulaştığı boyutlarda, işçilerin yeniden iş bulması daha da zor. Sermayenin yatırım yerine, rant getiren finansal araçlara yönelmesi işsizlik sorununu daha da katmerlendiriyor. Bütün bu sorunların temelinde, mevcut ekonomik sistemin bu türden sorunları üretmesinden daha doğal bir şey olamaz

Nasıl bir sosyal güvenlik sistemi?

Rapor'da "Nasıl bir sosyal güvenlik sistemi?" sorusu-

na cevaben verilen, "sistem ve süreç üzerindeki muhtemel politik etkilerin en aza indirilmesi; devletin prim ödeyerek sisteme katılması; uzun vadede rekabetçi, göreceli üstünlüklerin, illegal, kayıtdışı, yeraltı ekonomik sistemlerde aranmasından vazgeçilmesi ve kapsamın genişletilirken, ülkemiz insanlarına daha iyi ve güvenceli bir gelecek sunulması" gibi öneriler olumludur.

Ancak bununla birlikte; "çok ayaklı bir sisteme geçilmesi; bireysel, kişisel sorumluluk ve inisiyatiflerin çok daha fazla ön plana çıkartılması; devletin rolü ve sistem üzerindeki etkisinin yeniden tanımlanması; ikinci ayakta oluşacak bireysel tasarrufların uzun vadeli fon birikimleri yaratarak sermaye ve hisse senedi piyasalarının gelişmesine imkan vermesi" gibi önerilerin ise çok tehlikeli ve yukarıda da bahsettiğimiz gibi, sistemin sosyal yönünü yok etmeye, yani sistemin özelleştirilmesine yönelik olduğunu düşünüyoruz.

Rapor'da, zorunluluk esasına dayanan iki ayak üzerine kurulmuş bir model öneriliyor. Model asıl olarak iki ayağa bölünen sosyal güvenlik sisteminin ikinci ayağına ilişkin öneriler getiriyor. Birinci ayak, bugünkü şekliyle adeta kendi kaderine terkedilmiş olarak bırakılırken, ikinci ayak güçlendirilmeye çalışılıyor. Ancak asıl amaç bu ayağın güçlendirilmesinden öte, sermaye piyasasının genişletilmesi olarak sunuluyor.

Tamamen piyasanın işleyişine bırakılan böyle bir modele güven duymamız mümkün değildir. Geçmişte yaşadığımız deneyimler bizim için yeterince öğreticidir. Özel sermayeye kaynak aktarmanın ötesinde bir amacı olmayan böyle bir modelde, denetimin devlet tarafından yapılıyor olması ise, kurda kuzu teslim etmek gibi bir durumu ifade ediyor. Zorunlu Tasarruf Fonu'nda olduğu gibi, emekçilerin birikimini çarçur eden bir devletin, böyle bir fonu denetlemesinin ne anlama geleceği gayet açıktır. Sağlık sisteminin birinci ayaktan çıkarılarak ayrı bir reforma tabi olması, sağlığın özelleştirilmesinin ilk adımlarını oluşturuyor. Buna ilişkin ayrıntılı öneriler bulunmamakla beraber, böyle bir ayırım yapılıyor, ki, bunu kabul etmemiz mümkün değildir.

İkinci olarak, bu model, bizim de yakından bildiğimiz Şili Modeli'ne oldukça benziyor. Rapor'un başarılı bulunduğu bu model, askeri bir diktatörlük altın-

da uygulandı ve modeli dayatan Dünya Bankası'nın uzmanları bile bu sistemin tam bir felakete dönüştüğünü ifade ettiler.

Rapor'da, "birinci ayak sosyal güvenlik kurumlarının verdiği gelir ve aylıkların seviyesi fakirlik çizgisinin altına düşmeyecektir" deniliyor. Ardından fakirlik seviyesinin altına

de kabul edilemez niteliktedir. SSK istatistiklerine göre 1996 itibariyle ortalama emeklilik yaşı 50, yaşlılık aylığı almakta iken ölenlerin yaş ortalaması ise 67'dir. Bu durumda kadınlarda 55, erkeklerde 60 yaş önerisi, emeklilik dönemini oldukça kısaltıyor. Bu da insani bir uygulama olamaz. Kaldı ki kadınların, hem

Öneriler, sigorta kapsamındaki insanların daha kaliteli hizmet almasını sağlamıyor, daha çok "ekonomik sistemin" sorunlarını çözmeyi hedefliyor.

düşmeyecek olan gelir seviyesi belirleniyor. Bu modele göre gelir ve aylıkları hesapladığımızda ise, gerçekten ilginç bir durum ortaya çıkıyor. Bugün fert başına düşen milli gelir yıllık 2640 dolardır. Bu, ekim sonu döviz kuru üzerinden 480.480.000 TL'ye denk geliyor. Bu miktarın %50'si, 240.240.000 TL'dir. Bu miktarı 12'ye böldüğümüzde ise, 20.020.000 TL elde etmekteyiz. Yani fakirlik sınırı olarak verilen rakam bugünkü asgari ücretin 2/3'ünden de azdır. Üst sınır da, 30.030.000 TL ile asgari ücretin altında kalıyor.

İşsizlik sigortası olumlu bir öneri olmakla beraber, önerilen üç yıllık staj süresi, işçi sirkülasyonunun hızlı olduğu Türkiye koşullarında gerçekçi durmuyor. Ayrıca, sigortanın başlangıcı için zorunlu tasarruf fonunda birikmiş tasarrufların bir kısmının kullanılması önerisi ise kabul edilemez. Böyle bir şeyin kabul edilebilmesi için, işverenlerin de kendi özel tasarruf hesaplarından aynı miktarda parayı bu sigortaya yatırması gerekir. İşsizlik sigortası tartışmalarında sürekli gündeme getirilen kıdem tazminatlarının kaldırılması ya da kısıtlanması önerisi ise, kazanılmış hakkın gaspı anlamına gelir. Sağlık reformu çerçevesinde gerçekleşmesi beklenen Genel Sağlık Sigortası sistemine göre sağlık, birinci ayak kapsamından çıkarılarak, emeklilik sisteminden ayrılacaktır. Bağımlı çalışanlar için üçlü, bağımsız çalışanlar için ikili finansman söz konusu olacaktır. Hiç geliri olmayanlar ise devlet tarafından finanse edilecektir. Prime esas kazançlar, asgari ücretin iki katına kadar olan ücret olacaktır. Bu kabul edilemez.

Emeklilik yaşı önerileri işverenlere yarıyor

Rapor'da emeklilik yaşı ve geçiş dönemiyle ilgili öneriler

ekonomik üretim sürecinde, hem de ev içinde hayatın yeniden üretim sürecinde olmak üzere hayatı boyunca zaten hep çalıştığı düşünülürse, böylesi bir uygulama kadınların ezilmişliğini artırır. DİSK'in emeklilik yaşı konusundaki önerisi, geçiş süresi 15 yıl olmak üzere kadınlarda 50, erkeklerde 55'tir. Bu da işsizlik sigortası ve iş güvencesi şartına bağlıdır. SSK'lılar için mevcut durumda çalışanlar %16, işverenler %22.5-28 (zorunlu tasarruf dahil) ve toplamda da %38.5-44 prim öderken, önerilen modelde çalışanlar %16.5-20.5, işverenler %15.5-8.5, devlet %8.5-12.5 ve toplamda ise %40.5 prim ödüyorlar. Önerilen modelde ikinci ayaktaki primlerin toplamı %8'dir. Asgari ücretin katlarına göre bunun içinde çalışanların payı %4-8 arasında değişirken, işverenlerin payı ise %4-0 arasında değişiyor. Çalışanların primleri artan oranlı iken, işverenlerin primleri azalan oranlı olarak belirlenmiştir ve devletin katkısı işverenlerin yükünü hafifletmekten başka bir fayda getiriyor. Bunun yanısıra, ikinci ayakta yer alan ve ücretler arttıkça işverenin prim payının sınırlanmış bir sistemin işleyişi ise tamamen özel sermayeye ve piyasaya bırakılmaktadır.

Sonuç olarak, Sosyal Güvenlik Reformu tek başına ele alınabilir bir konu değildir. Sosyal güvenlik sorunu, kayıtdışı ekonomi, vergi reformu, sendikal hak ve özgürlükler, işgüvencesi ve işsizlik sigortası ile birlikte ele alınmalıdır. Bu nedenle TÜSİAD Raporu'nun gerçekçi bir çözüm olmadığı kanısındayız.

Rıdvan Budak
DİSK Genel Başkan